

КОДЕКС УКРАЇНИ З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА – ОСНОВНІ ЙОГО НОВЕЛИ ТА ПРОБЛЕМИ

Б.М. Поляков

*Суддя Київського апеляційного господарського суду,
доктор юридичних наук, професор*

Опублікований текст Кодексу України з процедур банкрутства (надалі КУПБ) одразу викликав плідні дискусії у юридичних колах. Вважаємо, що він має серйозні недоліки, які необхідно висвітлити, щоб законодавець мав можливість в терміновому порядку все виправити.

Якщо по відношенню до поняття боржника-фізичної особи серйозних проблем не виникає, то щодо юридичних осіб є ряд неточностей, які потребують глибокого аналізу. Тому в цій статті мова піде виключно про боржника-юридичну особу як суб'єкта банкрутства по КУПБ.

Стаття 1 попереднього нормативно-правового акту Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (надалі Закон про банкрутство) дає поняття боржника як юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності або фізичної особи за зобов'язаннями, які виникли з підприємницької діяльності, неспроможна виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання. Як впливає зі змісту наведеної норми, підприємницька діяльність є визначальною для суб'єкта банкрутства, яким можуть бути як юридичні, так і фізичні особи.

Стаття 1 КУПБ вже не містить щодо боржника-юридичної або фізичної особи такого фактора як заняття підприємницькою або комерційною діяльністю. Так, в силу зазначеної статті Кодексу боржник – юридична особа або фізична особа, в тому числі підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, термін яких наступив. Ця обставина, з одного боку, грає позитивну роль, так як нерідко різного роду громадські організації, благодійні фонди, споживчі кооперативи безпідставно займалися комерційною діяльністю торгуючи металом, лісом, обладнанням, проте в силу Закону про банкрутство не були суб'єктами банкрутства. З іншого боку, повна законодавча свобода в визнанні банкрутом будь-якого

суб'єкта цивільних правовідносин за некомерційну діяльність, може призвести до ряду негативних наслідків.

Пропонуємо проаналізувати ряд норм КУПБ, що містять певні фільтри, які прямо або опосередковано обмежують тих чи інших суб'єктів бути боржником у відносинах банкрутства. Для початку варто звернутися до змісту поняття боржника, яке дає ст. 1 КУПБ. Нею визначено, що боржником можуть бути юридичні і фізичні особи. З цього випливає, що структурні підрозділи юридичної особи, в тому числі філії та представництва, не можуть бути суб'єктами банкрутства.

Другий фільтр ми знаходимо тут же. Він стосується наявності у боржника перед кредитором грошового зобов'язання. При цьому законодавець не вимагає, щоб таке зобов'язання виникло виключно на основі цивільно-правової угоди (договору). Воно може виникати так само з інших підстав, передбачених законодавством взагалі (зобов'язання зі сплати податків і зборів, по заробітній платі тощо). Ряд видів грошових зобов'язань законодавець виключив з об'єкта банкрутства (неустойка (пеня, штраф), аліменти тощо).

Стаття 2 КУПБ як третій фільтр виводить з-під дії Кодексу банки і казенні підприємства.

Нарешті, три категорії боржників, щодо яких з процесуальних підстав не можна приймати заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство нам дає, як четвертий фільтр, ст. 37 КУПБ. Це боржники, щодо яких: затверджено план досудової санації (ст. 5); порушено провадження у справі про банкрутство; припинена діяльність як юридичної особи (ліквідація або реорганізація). Також, відповідно до вказаної норми, не можна приймати заяву про відкриття процедури банкрутства, якщо на це відносно боржника Кодексом встановлені заборони. Такі обмеження щодо юридичних осіб містять ст.ст. 1, 2 КУПБ.

На відміну від позовного провадження, конкурсний процес передбачає відкриття процедури у справі на етапі підготовчого судового засідання. Підсумком такого засідання є прийняття господарським судом рішення у вигляді відкриття або відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство. КУПБ, на відміну від свого попередника, містить тільки дві підстави для відмови у відкритті справи про банкрутство. Це, в силу статті 39 частини 6 КУПБ, коли: вимоги кредиторів є спірними і підлягають розгляду

в порядку позовного провадження; вимоги кредитора задоволені повністю боржником до підготовчого засідання.

П'ятий фільтр встановлює ч. 6 ст. 39 КУПБ як фільтр процесуального характеру відносно боржників, чиї вимоги є спірними або погашеними в повному обсязі. Для таких боржників також діє заборона на відкриття справи про банкрутство.

Пропонуємо проаналізувати ст. 90 КУПБ, де наведено перелік підстав для закриття справи про банкрутство і в частині тих, які безпосередньо пов'язані з безпідставним (помилковим) його відкриттям. Ця норма є свого роду шостим фільтром.

Перша підстава стосується боржників, які не внесені (відсутні) до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (надалі Єдиного державного реєстру). Така підстава, як перешкода для відкриття справи про банкрутство, взагалі відсутня в ст. 37 КУПБ. І виходить парадоксальна ситуація, коли боржник відсутній в Єдиному державному реєстрі, однак суд не має право відмовити в прийомі заяви кредитора та змушений буде відкрити процедуру банкрутства, щоб потім її закрити. Але, на жаль, наведений випадок не вичерпує проблем з Єдиним державним реєстром, які будуть розглянуті нижче.

Друга підстава стосується припинення діяльності боржника як юридичної особи (ліквідація та реорганізація). Третя полягає в наявності провадження справи про банкрутство щодо того ж самого боржника. Четверта стосується заборони на розгляд справи в господарських судах України. П'ята підстава полягає у відсутності у боржника ознак неплатоспроможності.

Слід мати на увазі, що друга, третя і четверта підстави збігаються з диспозицією ст. 37 КУПБ. Що ж стосується шостої підстави, то вона так само відсутня у ст.ст. 37, 39 КУПБ, яка залишилася у спадок від колишньої редакції ст. 83 Закону про банкрутство, де цій обставині надавалося серйозне значення. Вона стосувалася розміру грошових вимог, характеру грошових зобов'язань, їх безспірності і наявності грошових зобов'язань. В якійсь мірі дана підстава актуальна і для КУПБ, наприклад, по відношенню до характеру грошових зобов'язань (неустойка (штраф, пеня), аліменти тощо) і наявність боргу.

Таким чином, з проведеного аналізу ст.ст. 1, 2, 37, 39, 90 можна вивести поняття боржника-юридичної особи, який є суб'єктом бан-

крутства по КУПБ. Це – боржник-юридична особа, крім банків і казенних підприємств, який не припинив свою діяльність, внесений до Єдиного державного реєстру, неспроможний виконати свої неоспорені і незадоволені грошові зобов'язання, термін виконання яких вже настав. Вказане визначення дозволяє зробити висновок, що збанкрутувати можна будь-яку юридичну особу (профспілку, гаражний кооператив, адвокатське об'єднання, релігійну організацію, політичну партію, будь-який державний орган, орган місцевого самоврядування).

Така ситуація пояснюється наступним. Відповідно до ст. 83 Цивільного кодексу України та ст.ст. 1, 3 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», державні органи та органи місцевого самоврядування як юридичні особи підлягають державній реєстрації. Всі відомості про них вносяться до державного реєстру. Заборони на їх банкрутство, як випливає з наведеного аналізу, КУПБ не містить. Стаття 104 частина 6 ЦК України, вказує, що порядок припинення юридичної особи в процесі відновлення її неплатоспроможності або банкрутства встановлюється законом. Іншим словом, ЦК України із зазначеного питання відсилає до спеціального закону. Таким явраз і є КУПБ.

Державні органи, органи місцевого самоврядування, діючи як юридичні особи, вступають в цивільні правовідносини в якості споживачів послуг, укладаючи відповідні договори на: електро-, тепло-, водопостачання; послуги зв'язку тощо. В результаті, між споживачами і постачальниками виникають грошові зобов'язання в розумінні ст. 1 КУПБ. Тільки тепер, в разі визнання боргу споживачем, постачальник послуг в силу ст.ст. 1, 8, 34, 37, 39 КУПБ може відразу ініціювати процедуру банкрутства оминаючи позовне провадження. Відсутність законодавчих обмежень з боку державних органів і органів місцевого самоврядування як юридичних осіб бути боржниками в справах про банкрутство може привести до паралічу державної влади в країні.

Тепер через процедуру банкрутства можна не тільки обмежити господарську діяльність зазначених суб'єктів, а й в силу ст. 40 КУПБ припинити повноваження керівника або органу управління боржника ще на етапі процедури розпорядження майном. Для того, щоб зробити такого роду політичну диверсію, будь-якому зацікав-

леному суб'єкту досить викупити борг держоргану у постачальника послуг.

Справа в тому, що Закон про банкрутство 2011р. був розрахований на юридичних осіб-підприємців, тобто на осіб, що здійснюють комерційну діяльність. Це стосується наслідків відкриття справи про банкрутство, заходів щодо забезпечення вимог кредиторів, обмежень правосуб'єктності боржника, арбітражного управління, формування та реалізацію ліквідаційної маси тощо. І тепер весь цей арсенал традиційних засобів конкурсного процесу, розрахований на комерційну діяльність, тобто на підприємця, може зіграти злий жарт з юридичними особами-державними органами та органами місцевого самоврядування.

Для того, щоб не «збанкрутувати» і таким чином не ліквідувати державні органи та органи місцевого самоврядування, необхідно в терміновому, порядку внести зміни в КУПБ, точніше в ст. 2, виклавши частину 4 в такій редакції: «Положення цього Кодексу не застосовуються до юридичних осіб-державних органів та органів місцевого самоврядування, казенних підприємств». Якщо цього не зробити, то все це призведе до непоправних негативних наслідків політичного та економічного життя країни.